

บทบรรณาธิการ

“สู่โลก Posthuman”

วสันต์ ปัญญาแก้ว

โลกหลังมนุษย์ (The Posthuman World) คือสภาวะแห่งจุดตัดของการเชื่อมประสานระหว่าง กระแสความคิดที่มุ่งวิพากษ์วิจารณ์การมองมนุษย์ เชิงมนุษย์นิยมตามอุดมคติแบบเก่า และกระแสความเคลื่อนไหวซึ่งมุ่งวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดที่แบ่งแยกมนุษย์ออกจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และยกให้มนุษย์อยู่เหนือสิ่งอื่นใด วิธีคิดแบบหลังมนุษย์คือเครื่องมือที่จะสำรวจตรรจตรราและนำพาเราสืบสานตรรจสอบสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสภาวะการณ์ที่โลกและสิ่งมีชีวิตทั้งหลายกำลังจะสูญพันธุ์ ถูกทำลายล้างโดยการคุกคามของเทคโนโลยีก้าวหน้า สภาวะปั่นป่วนของบรรยายศาสตร์โลก ธรรมชาติผิดๆ ถูกกาลเวลาและโรคอุบัติใหม่ จนไปถึงทุนนิยมครองโลก ซึ่งมนุษย์แทบไม่มีโอกาสใช้ชีวิตอย่างมีความสุขอีกด้วย

โลกหลังมนุษย์คือโลกที่ มนุษย์และสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ กำลังเชื่อมกับชีวิต “ในระหว่าง” การปฏิวัติเทคโนโลยี และการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตหลายสายพันธุ์ การผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นหุ่นยนต์ ปัญญาประดิษฐ์ นานาในเทคโนโลยี ไปถึงเทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง ทำให้ในโลกยุคปัจจุบัน ขอบเขตของความเป็นจริงแบบดิจิทัล กายภาพ และชีวิทยานั้นไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจนเสียแล้ว

โลกหลังมนุษย์จึงเป็นโลกที่กำลังปั่นป่วนจากการแทรกแซงของเทคโนโลยี และการที่ชีวิตมนุษย์กล้ายเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีที่ถูก

สร้างขึ้น ยุคสมัยของโลกหลังมนุษย์จึงเป็นผลรวมของการพسانกันระหว่าง การเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็วและความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในระดับที่ กว้างใหญ่ไปสู่หายนะในระบบวิทยาของโลก สังคม รวมจนไปถึงการปรับเปลี่ยนอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์

แนวคิดแบบหลังมนุษย์ เสนอให้เราพยายามทำความเข้าใจเงื่อนไข ต่าง ๆ ของสภาวะที่ขัดกันอยู่ ทั้งในเชิงของปัญญาและในฐานะมนุษย์ที่มี ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ในแง่นี้จึงเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญอย่างยิ่งในยุคสมัย ของเรา ที่ศาสตร์สาขา วิชาการความรู้ ด้านสังคมศาสตร์ ควรมีทั้งจินตนาการ สร้างสรรค์ วิธีคิดเชิงวิพากษ์ และการแสดงปฏิบัติการในโลกของความจริง นั่นหมายความว่า สิ่งที่นักสังคมศาสตร์ ปัญญาชนควรจะสนใจกันนั้น นอกจากจะเป็นความยั่งยืนของสังคมปัจจุบัน ยังหมายถึงอนาคตของโลก ที่เรามีความหวังและอยากรู้ว่าจะเป็น

แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ ที่เคยเชื่อว่ามีความเป็นสา葛 คำกล่าวอ้างถึง สภาวะยกเว้นของสิ่งที่เรียกว่าความเป็นมนุษย์ที่มีเหตุผลและดำรงอยู่เหนือ สิ่งมีชีวิตอื่น จึงไม่เพียงพออีกต่อไป ทว่าแนวคิดดังกล่าวถูกท้าทายกำลัง กลายเป็นความคิดที่ “ตกยุค”

สังคมศาสตร์หลังมนุษย์ เสนอความคิดวิพากษ์วิจารณ์เชิงปรัชญาต่อ มนุษย์นิยมที่ว่าด้วยความเป็นสา葛ของมนุษย์ โดยปฏิเสธการยกย่องให้ มนุษย์มีวิฒนาการเหนือสิ่งมีชีวิตอื่น แนวคิดหลังมนุษย์ กำลังลายเป็น กระแสน้ำที่ได้รับความสำคัญมากขึ้น เนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงของโลก ปัจจุบันที่เต็มไปด้วยปัญหาสิ่งแวดล้อม ความปั่นป่วนอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในชั้นบรรยายกาศโลก การสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต และ การทำลายของโลก ที่อาจนำไปสู่การสูญพันธุ์ของมนุษย์เอง เช่น โรคโควิด 19 ที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ไม่ใช่แค่ภัยธรรมชาติ แต่เป็นภัยธรรมชาติที่มนุษย์เอง ทำให้เกิดขึ้น

สังคมศาสตร์หลังมนุษย์ พยายามเสนอแนวคิดที่ด้านหนึ่งเสมอ เป็นทางออกให้กับการที่เราจะอยู่ในโลกหลังมนุษย์ดังกล่าว ในอีกด้านหนึ่ง ก็คือเป็นแนวคิดที่เปลี่ยนด้วยความหวังที่จะทำความเข้าใจเงื่อนไขที่เกิดขึ้น มีหลายสิ่งที่กำลังท้าทายมนุษย์และโลก และสังคมศาสตร์หลังมนุษย์ชี้ชวน ให้เราเปลี่ยน! วิธีคิดจากที่คุ้นเคย

ประการแรก คือการยอมรับว่า ภาวะอัตติวิสัย (Subjectivity) นั้นไม่ใช่ ลิ่งสำคัญที่สุดของความเป็นมนุษย์ นั่นหมายความว่า อัตติวิสัย อาจจะไม่ได้ เชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียกว่า ความสามารถของการคิดในระดับก้าวข้ามความจริง หรือการมีเหตุผลที่ก้าวข้ามได้ อีกต่อไป

ประการที่สอง คือข้อเสนอที่มุ่งให้เราพัฒนาความคิดที่มีพลวัตและ คำนึงถึงความยั่งยืน ต่อวัตถุนิยมทั้งหลาย ซึ่งรวมเอาสิ่งอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ ไม่ว่าจะเป็น พืช ต้นไม้ สัตว์ จนไปถึง สิ่งประดิษฐ์ทางเทคโนโลยี ให้มาเป็น ส่วนหนึ่งในวิธีคิดของเรา

ประการที่สาม คือเราต้องขยายขอบข่ายและขอบเขตของประเด็น ปัญหาของสังคมศาสตร์ ในเชิงจริยธรรมที่สัมพันธ์ไปกับเรื่องของสิ่งแวดล้อม และยุคหลังหายนะ กล่าวคือเราต้องสร้างโครงสร้างข่ายความสัมพันธ์ใหม่ว่า ห่วงตันที่เป็นมนุษย์ และ omnumanus

ในแง่นี้สิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต” จึงไม่ได้หมายถึงแค่อะไรที่มีลักษณะ ทางชีวภาพ แต่หมายรวมถึงกระบวนการที่ไม่ใช่มนุษย์ด้วย ไม่ว่าจะเป็น เครื่องจักร หรือสิ่งของ แนวคิดหลังมนุษย์ จึงเสนอให้เขิดซู ความหลากหลาย ของชีวิต ทั้งที่แตกต่าง มีและไม่มีลำดับขั้น ยอมรับระดับของปัญญาและ ความสร้างสรรค์ของสิ่งต่างๆ เช่น hma แมว ก็คิดได้ แม้ไม่ใช่การคิด แบบเดียวกับที่มนุษย์คิด

กล่าวอีกอย่างหนึ่ง เมื่อกล่าวถึงเรื่อง ความสามารถในการคิด ไม่ใช่มนุษย์เท่านั้นที่คิดได้ แต่มีสิ่งอื่นที่ก็น่าจะคิดได้เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือเครื่องจักรกล ด้วยเหตุนี้ในทวารศนะแบบแนวคิดหลังมนุษย์ มนุษย์จะไม่ได้เป็นสิ่งมีชีวิตสปีชีส์เดียวที่สร้างโลก ทว่าสิ่งมีชีวิตและสรรพสิ่งอื่นๆ รวมจนถึงเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ นั้นต่างหาก ที่ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่เรียกว่า “โลกหลังมนุษย์”

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฉบับนี้ รวมบทความวิชาการทั้งเป็นผลส่วนหนึ่งของกระแสความเคลื่อนไหวของสังคมศาสตร์ แบบหลังมนุษย์ คือ “เส้นชีวิตระหว่างลิงกับคนเลี้ยงลิง: สุพีนท์แบบหลังมนุษย์นิยมแห่งการอยู่อาศัยและการกลยุทธ์” ของ พชราภรณ์ จักรสุวรรณ และ ชาญ วรรณะภูติ การศึกษาเรื่องมนุษย์กับรัฐ ซึ่งจะเรียกว่า “อมนุษย์” ก็คงได้ในบทความเรื่อง “การพยายามสร้างสภาวะยกเว้นจากการบังคับใช้อำนาจรัฐของมังในประเทศไทย” ของ อุไร ยังชีพสุจิตร จนไปถึงงานวิชาการที่เรียกว่า “อมนุษย์ศึกษา” ใน “ป้ายรถเมล์กายสิทธิ์: วัตถุจำแลงของการเมืองในชีวิตประจำวันต่อโครงสร้างระบบขนส่งมวลชนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร” ของ วิสุทธิ์ เวชวรภรณ์ และชีวิตแรงงานภายใต้สถานการณ์โควิด 19 ของ กฤชฎา ธีระโภคลพงศ์ ใน “บทบาทของมาตรฐานแรงงานสากลในการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการทำงานทางไกลระหว่างโควิดไวรัสแพร่ระบาด” แน่นอนว่า สังคมศาสตร์วิชาการที่ตระหนักถึงความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงในสังคมยังคงจำเป็นอยู่ เช่นกัน ดังสะท้อนผ่านบทความ “Political Communication via Social Media: Future Forward Party’s Message Appeals and Media Format Usage on Facebook and Twitter and Links to Political Participation of Generation Z Audiences” ของ อัจฉริยา ประสิทธิ์วงศ์ และ อัจฉรา ปันธนาวนวงศ์

สังคมศาสตร์ ฉบับนี้ถือเป็นงานสหทัยปี 2563 ปีที่มุ่งเน้นให้กับ
ความปั่นป่วนจากการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ COVID 19 กันไปทั่วโลก
จะว่าไป ปีที่กำลังจะผ่านไปเป็นปีที่คือปีแห่งการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ “โลกหลังมนุษย์”
โดยแท้ หวังว่า ผู้อ่าน คงจะได้รับทั้งความรู้และวรรณกรรมเชิงวิชาการทั้ง
แบบเดิมและแบบใหม่ ซึ่งวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ยืนหยัดที่จะนำเสนอสู่บรรณพิภพอย่างมั่นคงเสมอมา